

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Кучер З.І., Сидоренко Л.М.

Черкаський державний технологічний університет

Інтенсифікація міжмовних контактів як у нашій країні, так і в усьому світі потребує ґрунтовного дослідження проблем перекладу. Пропонована стаття присвячена дослідженню граматичних особливостей перекладу німецьких фахових різногалузевих текстів українською мовою. Знання цих особливостей забезпечує правильне застосування основних прийомів перекладацьких трансформацій у процесі перекладу.

Ключові слова: граматична одиниця, граматична трансформація, граматична заміна.

Постановка проблеми. В умовах міжнародного співробітництва у різних галузях надзвичайно зростає роль перекладу як засобу, який обслуговує економічні, суспільно-політичні, наукові, культурно-естетичні та інші відносини між державами.

Основне завдання перекладу різногалузевих текстів, які мають певні стилістичні, лексичні та граматичні особливості, полягає в тому, щоб точно та зрозуміло донести до читача інформацію, закладену в оригіналі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою перекладу фахових текстів займалися багато вітчизняних лінгвістів та перекладачів-практиків, серед яких варто відзначити В. І. Карабана [1], Т. Р. Кіяка [3; 4], А. М. Науменка [3; 4], О. Д. Огуя [3; 4], А. Л. Міщенко [8].

Проте, не зважаючи на значну кількість наукових розвідок у галузі науково-технічного перекладу, на сучасному етапі бракує досліджень, які висвітлюють саме граматичні аспекти перекладу німецькомовних різногалузевих текстів українською мовою.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Хоча зазначена проблема була частково досліджена у теоретичному аспекті, важко погодитись, що це питання вичерпане, оскільки перед перекладачем постають все нові труднощі під час перекладу фахових текстів різних галузевих напрямів.

Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком міжнародних відносин, а саме співпрацею у різних професійних галузях, що потребує ґрунтовних досліджень окремих аспектів перекладу різногалузевих текстів.

Мета статті полягає у виявленні граматичних особливостей перекладу німецькомовних різногалузевих текстів.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати конкретні завдання:

- опрацювати теоретичні джерела із зазначеної проблеми;
- визначити основні прийоми граматичних трансформацій, застосованих під час перекладу різногалузевих текстів;
- проілюструвати на основі фактичного матеріалу граматичні особливості перекладу різногалузевих текстів.

Об'єктом дослідження є німецькомовні фахові тексти, які належать до різних галузей професійної діяльності.

Предметом дослідження є граматичні особливості перекладу німецькомовних різногалузевих текстів.

Джерела дослідження: технічні інструкції до приладів, медичні інструкції щодо застосування лікарських засобів та їхні українські переклади.

Виклад основного матеріалу. Вимоги до перекладу німецькомовних фахових різногалузевих текстів складають самостійну теоретичну та практичну проблему, вирішення якої потребує глибокого аналізу та вивчення не лише лексичних, а й граматичних аспектів. Обов'язковою умовою адекватного перекладу фахового тексту є вміння правильно аналізувати граматичну будову іншомовних речень, правильно визначати граматичні труднощі перекладу й конструювати речення відповідно до норм мови перекладу. Зрозуміло, що перекладач повинен бути добре обізнаним з граматичними особливостями вихід-

ної та цільової мов, основами теорії перекладу взагалі та науково-технічного перекладу зокрема, а також вміло застосовувати різні прийоми граматичних трансформацій, які обумовлені, як правило такими причинами:

- Відсутність формального граматичного відповідника в одній з мов.
- Різниця у сфері використання того чи іншого граматичного явища.

Структури німецької та української мов докорінно відрізняються одна від одної, і адекватність передачі граматичних конструкцій однієї мови за собою іншої залежить від вмінь та навичок перекладача. Для рівноцінного перекладу необхідно визначити точне значення кожної граматичної форми оригіналу та знайти відповідник в українській мові. При цьому, слід враховувати той факт, що між текстом оригіналу та текстом перекладу, особливо на морфологічному рівні, спостерігаються суттєві міжмовні відмінності, в основі яких лежать особливості системи та норми мов.

До граматичних особливостей, що мотивують застосування прийомів морфологічно-категорійних трансформацій під час перекладу німецькомовних науково-технічних текстів, на думку українських дослідників Т. Р. Кияка, А. М. Науменка, О. Д. Огуя [4, с. 221], належать такі:

а) розбіжності у будові мови як наборі певних граматичних категорій та форм: німецькі артиклі, наприклад, як категорія означеності/неозначеності, що визначають новизну інформації, невідомі українській мові;

б) різний обсяг змісту подібних конструкцій;

в) відмінні функціональні характеристики, наприклад, різні форми однини та множини;

г) відмінне частотне навантаження активного та пасивного стану, дійсного та мовного способів, інфінітивних конструкцій тощо;

д) різнотипність вираження «формального» підмета та додатка «*man*», «*es*», неможливих у структурі українського речення; використання лексичних засобів для вираження граматичних категорій;

е) відмінна сполучуваність слів тощо.

Зазначимо, що граматичні трансформації під час перекладу іноді поєднуються із лексичними, оскільки не завжди існують у чистому вигляді.

У процесі порівняльного аналізу текстів технічних інструкцій до приладів та медичних інструкцій щодо застосування лікарських засобів з їхніми українськими перекладами детальніше розглянемо використання різнотипових прийомів граматичних трансформацій, які застосовуються при перекладі фахових німецькомовних текстів українською мовою.

1) Wird eine Schraube mit einem Schraubkopf kleiner als 9 mm verwendet, muss eine Unterlegscheibe eingesetzt werden (1).	Якщо діаметр головки гвинта становить менше 9 мм, необхідно використовувати шайбу (5).
--	---

В процесі перекладу вищезазначеного речення було використано прийом граматичної заміни стану, у процесі якого німецьку пасивну конструкцію перекладено українською мовою за допомогою активного стану. Це зумовлено відмінностями у МО та МП, слід зазначити, що в ні-

мецькій мові пасив вживається набагато частіше, ніж в українській.

2) Die Öffnungen für die Belüftung und Hitzeverteilung dürfen niemals abgedeckt werden (2).	Не закривайте вентиляційні отвори і отвори для виведення тепла (6).
--	--

У наведеному прикладі пасивна конструкція оригінального речення передана в українській мові наказовим способом. Ця трансформація є досить типовою для технічних інструкцій, що зумовлено відмінностями у граматичній структурі двох мов.

3) Um den effizientesten Betrieb und den geringsten Energieverbrauch sicherzustellen, tauen Sie die Gefriertruhe ab, sobald der Frost an den Wänden der Gefriertruhe mehr als 5 bis 10 mm dick ist (1).	Для найефективнішої роботи і мінімального споживання енергії розморозуйте морозильник, коли на його стінках з'явилися надлишкові відкладення інєю або їх товщина досягла 5–10 мм (5).
---	---

У зазначеному прикладі інфінітивна конструкція «*um+sicherzustellen*» відтворена в мові перекладу прийменниковою конструкцією, що вмотивовано розбіжностями в системі МО та МП.

4) Kontrollieren Sie die Schlüssel gelegentlich, um zu verhindern , dass das Wasser überläuft (6).	Час від часу перевіряйте піддон, щоб вода не переливалася (5).
---	--

В цьому прикладі інфінітивна конструкція «*um+zu+verhindern*» взагалі вилучена, що зумовлено відмінностями у граматичній структурі мов.

5) Um Geruchs- und Schimmelbildung zu vermeiden, sollte die Tür ein wenig offen gelassen werden . Blockieren Sie hierfür die Tür oder entfernen Sie sie zur Gänze (2).	Щоб уникнути утворення запахів і плісняви залиште двері злегка відкритими: за необхідності заблокуйте їх у відкритому положенні або зніміть їх (6).
--	---

У наведеному прикладі наявні декілька прийомів граматичних трансформацій, а саме: об'єднання речень та заміна пасивної конструкції наказовим способом.

6) Die Gefriertruhe wurde vor kurzem über einen längeren Zeitraum vom Strom genommen. Die Gefriertruhe benötigt vier Stunden, um vollständig abzukühlen (1).	Морозильник було нещодавно відключено на певний проміжок часу. Морозильнику необхідно чотири години, щоб повністю охолонути (5).
---	--

У цьому прикладі в процесі перекладу застосовано прийом граматичної заміни, а саме: ступеня порівняння. Прикметник *längeren* у вищому ступені замінено за допомогою способу контекстуальної заміни прикметником *певний*.

7) Sobald das Gerät installiert ist, müssen das Stromkabel und die Steckdose einfach zugänglich sein (2).	У встановленому приладі має забезпечуватися легкий доступ до електричного шнура і розетки (6).
--	---

У реченні наведено приклад граматичної заміни частин мови. Прикметник *zugänglich* заміне-

но на словосполучення іменника та прикметника згідно з нормою української мови.

8) Es ist möglich, dass Sie bemerken, dass Ihr Herz schneller schlägt als gewöhnlich und dass Sie zittern . Sie können auch unter Schwindel, Kopfschmerzen, Muskelschwäche und Gelenkschmerzen leiden (3).	Ви можете помітити сильне серцебиття і тремтіння . Також можливі прояви симптомів запаморочення, головного болю, м'язової слабкості та болю у суглобах (7).
---	--

У цьому реченні наведені приклади використання кількох граматичних трансформацій: граматична заміна ступеня порівняння прикметника та заміна дієслова «*zittern*» іменником «*тремтіння*», а також дієслово «*leiden*» передано за допомогою іменника «*симптом*».

9) Wenn Sie die Anwendung von Seretide abbrechen . Es ist sehr wichtig, dass Sie Seretide täglich nach den Anweisungen Ihres Arztes anwenden. Wenden Sie es so lange an, bis Ihr Arzt Ihnen rät, es abzusetzen. Brechen Sie die Anwendung von Seretide nicht plötzlich ab und verringern Sie nicht plötzlich die Dosis. Das könnte zu einer Verschlechterung Ihrer Atmung führen (4).	У разі припинення прийому Серетиду. Дотримуйтесь щоденного прийому препарату згідно з рекомендаціями Вашого лікаря. Тривалість прийому визначається лікарем. Не рекомендується раптове припинення прийому препарату або зменшення дози. Це може призвести до погіршення дихання (8).
--	--

У зазначеному прикладі наявні декілька прийомів граматичних замін частин мови: дієслово «*abbrechen*» перекладено за допомогою іменника «*припинення*», прикметник «*lange*» іменником «*тривалість*», дієслово «*abbrechen*» безособовим словосполученням «*не рекомендується*», а дієслово «*verringern*» замінено іменником «*зменшення*». Використання зазначених замін вмотивовано нормою української мови.

10) Wenn bei Ihnen ein Allergietest durchgeführt werden soll , fragen Sie bitte Ihren Arzt, ob Sie die Einnahme von Cetirizin HEXAL für einige Tage vor dem Test unterbrechen sollen, da dieses Arzneimittel das Ergebnis eines Allergietestes beeinflussen könnte (4).	Якщо Вам потрібно пройти тест на алергію, порадьтеся з лікарем, щодо необхідності припинення прийому препарату Цетризингексал, перед тестом, оскільки цей лікарський засіб може вплинути на результати даного тесту (8).
---	--

У цьому прикладі в процесі перекладу було використано заміну пасивної конструкції мови оригіналу активним станом в мові перекладу. Окрім цього, необхідно визначити заміну форми числа: іменник «*Ergebnis*» замінюється іменником у множині «*результати*», що вмотивовано нормою мови перекладу.

11) Wenn Sie versehentlich einmal zu wenig eingenommen haben oder die Einnahme von Sinupret forte vergessen haben, nehmen Sie beim nächsten Mal nicht etwa die doppelte Menge ein, sondern fahren Sie mit der Einnahme	Якщо ви випадково прийняли малу дозу, або взагалі забули прийняти Синупрет форте, ні в якому разі не приймайте наступного разу подвійну дозу, а
---	---

von Sinupret forte, wie von Ihrem Arzt verordnet oder in der Gebrauchsinformation beschrieben, fort (3).	продовжуйте прийом за призначенням лікаря, або згідно з інструкцією (7).
---	---

На цьому прикладі продемонстровано використання способу заміни частин мови. Іменник «*Einnahme*» перекладено дієсловом «*прийняти*», а дієслово «*verordnen*» іменником «*призначення*».

12) Die Entzündung der Nasenschleimhaut geht zurück und die Schleimhaut schwillt ab. Die Nebenhöhlen öffnen sich. Das Druckgefühl lässt nach. Die Selbstreinigungskraft der Atemwege wird wiederhergestellt. Sie können wieder freier atmen (3).	Запалення слизової оболонки носа проходить, і слизова стухає. Навколосові пазухи відкриваються. Відчуття тиску знижується. Самоочисна здатність дихальних шляхів відновлюється, і Ви знову можете вільно дихати (7).
---	---

В процесі перекладу вищезазначеного речення застосовано спосіб граматичної заміни ступеня порівняння. Прикметник у порівняльному ступені «*freier*» замінено звичайним прислівником «*вільно*». Окрім цього, останні два речення у процесі перекладу були поєднані, що свідчить про використання способу об'єднання речень.

13) Das Gerät muss daher vor dem ersten Gebrauch gespült werden (2).	Перед тим, як почати користуватися приладом, ці частини необхідно ретельно промити (6).
--	---

Задля подолання розбіжностей між системами МО та МП у вищенаведеному прикладі в процесі перекладу було використано заміну синтаксичної конструкції речення, окрім цього для адекватного сприйняття відбувається заміна пасивної конструкції активною.

14) Unsere Produkte werden hergestellt, um höchste Ansprüche an Qualität, Funktionalität und Design zu erfüllen (2).	Наші вироби сконструйовані у відповідності до найвищих стандартів якості, функціональності та дизайну (6).
--	---

Під час перекладу речення застосовано заміну інфінітивної конструкції реченням із складним прийменником «*у відповідності*», що є типовим нормі мови перекладу. Вмотивовано вживання зазначеної трансформації прагненням подолати розбіжності між системою і нормою МО та МП.

15) Wichtige Sicherheitshinweise (2).	Важливі рекомендації щодо безпеки (6).
---------------------------------------	---

У вище наведеному прикладі відбувається також заміна синтаксичної конструкції в процесі перекладу, яка вмотивована прагненням використати конструкцію, яка є адекватною для норми української мови.

16) Falls es kommerziell, in ungeeigneter Weise , oder nicht im Sinne der Bedienungsanweisung benutzt wird , übernimmt der Hersteller keine Haftung und, die Garantie entfällt (1).	У разі будь-якого комерційного використання, неправильного використання або недотримання інструкцій, виробник не несе ніякої відповідальності і гарантія не поширюється (5).
---	--

У вищенаведеному прикладі наявна значна кількість граматичних трансформацій. В процесі перекладу підрядного сполучника *falls* та словосполучення *ungeeigneter Weise* було використано контекстуальну заміну. Окрім цього, присудок виражений пасивною конструкцією, вилучено та замінено іменниковою конструкцією, що свідчить також про наявність таких граматичних трансформацій, як заміна частини мови та заміна синтаксичної конструкції.

Висновки та пропозиції. Під час порівняльного аналізу технічних інструкцій до приладів, медичних інструкцій щодо застосування лікарських засобів з їхніми українськими перекладами було виявлено значну кількість морфологіч-

но-категорійних трансформацій, які проявляють себе переважно в синтагматичних змінах тексту – у перестановці слів чи категорій, або заміні певної граматичної категорії. Загалом під час перекладу найчастіше використовують такі прийоми граматичних трансформацій, як заміна форм числа, заміна форм часу, заміна стану і способу, ступенів порівняння, заміна частин мови, а також заміна порядку слів та членів речення. Підсумовуючи, слід наголосити, що для точного та адекватного перекладу фахових різногалузевих текстів перекладач має володіти достатнім рівнем перекладацької компетенції та добре орієнтуватися у тій галузі перекладу, в якій він працює.

Список літератури:

1. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу наукової і технічної літератури на українську мову / В. І. Карабан. – К.: Політична думка, 1997. – 300 с.
2. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства / І. В. Корунець. – Вінниця: Нова книга, 2008. – 512 с.
3. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова) / Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй, А. М. Науменко. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
4. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник для студентів вищ. навч. закл. / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2014. – 640 с.
5. Кур'янова М. О. Граматичні труднощі перекладу німецькомовних науково-технічних текстів українською мовою: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 / М. О. Кур'янова. – Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 202 с.
6. Кучер З. І., Орлова М. О., Редчиць Т. В. Практика перекладу / З. І. Кучер, М. О. Орлова, Т. В. Редчиць. – Вінниця: Нова книга, 2013. – 502 с.
7. Латышев Л. К. Технология перевода: Учеб. пособие для студ. лингв. вузов и фак. / 2-е изд., перераб. и доп. / Л. К. Латышев. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 320 с.
8. Міщенко А. Л. Лінгвістика фахових мов та сучасна модель науково-технічного перекладу: монографія / А. Л. Міщенко. – Вінниця: Нова книга, 2013. – 448 с.
9. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови / О. Д. Пономарів. – К.: Либідь, 1992. – 248 с.
10. Heidrich F. Kommunikationsoptimierung im Fachübersetzungsprozess. – Berlin: Frank & Timme, 2016. – 117 S.

Список джерел фактичного матеріалу:

1. Bedienungsanleitungen Gefriertruhe»Indesit OF 1A 100».
2. Bedienungsanleitungen Herd und Ofen «IndesitI5V62A/EU».
3. Beipackzettel: «Sinupret forte».
4. Beipackzettel:»Cetirizin HEXAL SaftbeiAllergien».
5. Інструкція з експлуатації морозильної камери «IndesitOF 1A 100».
6. Інструкція з експлуатації плити та духовки «IndesitI5V62A/EU».
7. Інструкція щодо застосування лікарського засобу «Синупрет форте».
8. Інструкція щодо застосування лікарського засобу «Цетризингексал».

Кучер З.І., Сидоренко Л.Н.

Черкаський державний технологічний університет

ГРАММАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА НЕМЕЦКИХ СПЕЦИАЛЬНЫХ ТЕКСТОВ НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

Аннотация

Интенсификация языковых контактов как в нашей стране, так и во всем мире требует основательного исследования проблем перевода. Предложенная статья посвящена исследованию грамматических особенностей перевода немецких специальных разноотраслевых переводов на украинский язык. Знание этих особенностей обеспечивает правильное использование основных приемов переводческих трансформаций в процессе перевода.

Ключевые слова: грамматическая единица, грамматическая трансформация, грамматическая замена.

Kucher Z.I., Sydorenko L.M.

Cherkasy State Technological University

GRAMMATICAL FEATURES OF SPECIALIZED TEXTS TRANSLATION FROM GERMAN INTO UKRAINIAN

Summary

Intensification of cross-linguistic contacts both in our country and around the world needs a thorough study of translation problems. The proposed article is devoted to the study of the grammatical features of the translation of German specialized interdisciplinary texts into Ukrainian. Knowledge of these features ensures the correct application of the basic methods of translation transformations in the translation process.

Keywords: grammatical unit, grammatical transformation, grammatical substitution.